

*Бігус О. О.,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Київського національного університету культури і мистецтв*

ТРАДИЦІЇ І НОВАТОРСТВО В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАСЛУЖЕНОМУ АКАДЕМІЧНОМУ АНСАМБЛІ ТАНЦЮ УКРАЇНИ ІМ. ПАВЛА ВІРСЬКОГО

У статті мова йде про діяльність Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П. Вірського, про творчий доробок його балетмейстерів П. Вірського і М. Вантуха, про збереження традицій та запровадження новаторства на сучасному етапі функціонування колективу.

Ключові слова: ансамбль, танець, народно-сценічний танець, народно-сценічна хореографія, балетмейстер.

В статье отображены деятельность Национального заслуженного академического ансамбля танца Украины им. П. Вирского, творческие наработки его балетмейстеров П. Вирского и М. Вантуха, идет речь о сохранении традиций и внедрении новаторства на современном этапе функционирования коллектива.

Ключевые слова: ансамбль, танец, народно-сценический танец, народно-сценическая хореография, балетмейстер.

In the article it is said about activity of the National Honoured academic dance group of Ukraine by Pavlo Virskiy, about creative masterpiece of its choreographers P. Virskiy and M. Vantukh, about keeping traditions and introduction of innovations in modern life of this ensemble.

Key words: ensemble, dance, folk-scenic dance, folk-scenic choreography, choreographer.

Національна хореографічна культура України завжди була і залишається одним із найпотужніших пластів духовного багатства українців. Воно розвивалося, збагачувалося, видозмінювалося, набувало нових форм, але ніколи не втрачало своєї неповторності, краси і різноманіття. Не зник до нього інтерес і сьогодні, незважаючи на появу модних танцювальних тенденцій, запозичених із закордону. Адже народний танець, як і народна пісня, є атрибутом, який ідентифікує той чи інший народ, зберігає в собі генетичний код нації. Тому збереження національної культури, мови, традицій народу – означає збереження, власне, й самого народу.

Проблемі українського народного танцю присвятили дослідження такі науковці: В. Верховиця, А. Гуменюк, К. Василенко, К. Балог, В. Кокуленко, Р. Гарасимчук, К. Кіндер, В. Шкоріненко, О. Бойко, В. Литвиненко та ін.

Без сумніву, основним носієм національних хореографічних традицій, їх незмінним хранителем впродовж вже понад семи десятків років є Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського, заснований П. Вірським і М. Болотовим 1937 року і відомий сьогодні на весь світ. 1940 р. колектив був

реорганізований в ансамбль пісні і танцю України. У жовтні 1951 року, після Декади українського мистецтва і літератури у Москві, він був знову реорганізований у Державний ансамбль танцю України. Організатором і беззмінним керівником ансамблю з 1955 по 1975 роки був народний артист СРСР, Лауреат Державної премії СРСР, Лауреат Державної премії України ім. Т.Шевченка – Павло Вірський.

Спираючись на народні національні традиції, П. Вірський створив більше п'яти концертних програм, до яких увійшли яскраві хореографічні композиції “Ми з України”, “Ляльки”, “Моряки”, “Гопак”, “Сестри”, “Чумацькі радощі”, “Ой, під вишнею”, “Повзунець”, “Подоряночка”, “Про що верба плаче”, “Запорожці”, “Ми пам'ятаємо!” та ін.

Добре знаючи і використовуючи народні традиції, П. Вірський умів майстерно і органічно відтворювати мову сценічної хореографії.

Аналізуючи сьогодні діяльність і репертуар ансамблю, можна без перебільшення зазначити, що цей колектив зберіг традиції, закладені Павлом Вірським, і постійно пропонує сьогодні нові форми хореографічного та композиційного вирішення, знаходиться у творчому пошуку нових тенденцій розвитку народно-сценічного танцювального мистецтва.

Реформаторський крок Павла Вірського щодо поєднання класичного танцю з народним значно підвищив професійний рівень виконавства. Проте він розумів, що трансформуючись у сценічне мистецтво, народний танець втрачає такі ознаки як імпровізаційність та натуральність. Постановки Павла Вірського – це втілення його задуму, вияв індивідуального художнього стилю. П. Вірський відчував час і його стиль відповідав історичному періоду, в якому він працював. Саме працюючи з танцювальним колективом, Вірський творив свій особливий і неповторний стиль, поставивши перед артистами балету високі вимоги щодо техніки виконання рухів та комбінацій. Як зазначає В. Литвиненко, «П. Вірському потрібні були танцівники-актори особливої типажності. Йому недостатньо було зовнішньої дії, тобто зовнішньої типажності, йому необхідна була типажність духовна, притаманна виконавцям хореографічних партій у композиціях «Чумацькі радощі», «Ляльки», «Шевчики», «Чумарочки», «Подоряночки» та ін.» [14; 35].

У танцях Павла Павловича всі артисти танцювали не лише ногами, а всім корпусом. Кожен рух – дуже виразний, театральний. Велике значення реформатор українського танцю надавав артистизму виконавців. Усього цього вже десятки років і намагається досягати в своїй роботі з танцівниками Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П. Вірського Мирослав Михайлович Вантух.

Вантух вчився у Вірського всього, що тільки можна було взяти для себе. Такі постановки П. Вірського, як “Ми з України”, “Про що верба плаче”, “Подоряночка”, “Рукодільниці”, “Чумацькі радощі”, “Запорожці”, “Червона калина”, “Гопак”, “Повзунець”, “Ляльки”, “На кукурудзяному полі”, “Карпатські лісоруби”, “Ой, під вишнею” істотно вплинули на формування творчої особистості Мирослава Вантуха, виховали в ньому відчуття тонкощів сюжету, розуміння і правильне вирішення елементів драматургії.

Під керівництвом М. Вантуха відновлено більше 10 номерів із творчого доробку П. Вірського. “Ми з України”, “Про що верба плаче”, “Подоряночка”, “Рукодільниці”,

“Моряки”, “Запорожці”, “Гопак”, “Ляльки” та інші шедеври П. Вірського завдяки М. Вантуху сьогодні знає цілий світ.

Ансамбль танцю ім. Павла Вірського академічний, а не фольклорний. Але всі хореографічні композиції у постановках і П. Вірського, і М. Вантуха пройняті національним духом.

Варто зазначити, що коли М. Вантух очолив Ансамбль танцю, спочатку перед ним ставили завдання – не створювати нових номерів, а лиш зберегти постановки Вірського. Але ж одна справа зберігати творчу спадщину видатного балетмейстера, інша – зробити з художнього колективу музей із застиглими експонатами. М. Вантух аргументував тодішньому керівництву, артистам: “Коли показувати одне і те ж, то це набридне не тільки глядачам, а й навіть вам. Якщо традицію не розвивати, то вона неодмінно стає догмою...”.

Першою роботою балетмейстера в ансамблі імені П. Вірського стала хореографічна композиція “Карпати”: в ній помітний своєрідний стиль митця, який зумів цікаво інтерпретувати народні обряди, вдаючись до сучасних лексичних хореографічних засобів.

Оригінальністю позначені також його роботи – чоловічий український “Танець із бубнами”, обрядовий танець “Літа молодії”, “Волинські візерунки”, “Гуцульська рапсодія”. Ніжністю і жіночністю виділяється дівочий танець “Козачок”, експресивністю і нестримністю – “Циганський танець”.

Увібрала в себе усю красу національного багатства композиція “Україно, моя Україно”, яка стала візитівкою ансамблю. Ця композиція не відзначається особливою технікою, якимись хореографічними трюками, та коли в 2003 р. ансамбль гастролював у Японії, публіка у цій країні і цей номер сприймала дуже тепло, аплодуючи по 8–10 разів впродовж танцю. І на кожен український уклін ансамблю японці відповідали аплодисментами, чого не траплялося в інших країнах.

У 2001 р. ансамбль запросили виступати на прийомі, присвяченому відкриттю турніру з тенісу, в Монте-Карло. Принц Альберт після виступу українських артистів сказав Вантуху: “Я знаю, що в вашій країні є економічні проблеми. Але якщо у вашого народу така висока культура, ви обов’язково впораєтесь з труднощами. Бачите, – він вказав пальцем, – ці ситі мільйонери стоячи аплодують у цій залі вдруге. Першого разу – коли під час її відкриття співав Лучано Паворотті, і ось зараз – на виступі вашого колективу!”.

Далеко за межами України, майже в 50 державах земної кулі виступав Національний ансамбль танцю – як посланець миру та дружби, носій рідної культури, як свідчення високого художнього та виконавського рівня української хореографії. Гастролі ансамблю Вірського завжди супроводжуються захопленими відгуками іноземної преси. Після гастролей ансамблю у США вийшла стаття в “THE NEW YORK TIMES”, у якій відома журналістка Г. Кісельгоф написала: “В Ансамблі Вірського танцює сорок Нуреевих” (це про чоловічий склад колективу, який тоді виступав) [13].

За останні роки у творчому складі ансамблю відбулися значні зміни. Його склад поповнився молодими здібними виконавцями. Тому талановитий балетмейстер і педагог Мирослав Вантух прикладає багато зусиль для згуртованості творчого колективу,

активно працює з молоддю, розвиває і примножує традиції, закладені Павлом Вірським. При цьому, його художнє кредо – вірність історичним традиціям українського народу – завжди залишається незмінним. Блискучий балетмейстер-постановник, Мирослав Михайлович поєднує досвід педагога-вихователя і глибокі знання народних традицій та обрядів, якості талановитого організатора і позицію громадянина незалежної держави. Тільки завдяки такому поєднанню людських і професійних якостей, очолюваний ним уже понад 20 років Ансамбль ім. Вірського став візитною карткою українського мистецтва, танцювальним колективом номер один у Європі і, можливо, в усьому світі.

У роботі Вантух використовує методику Вірського. Та ж вимогливість до себе і інших, дотримання дисципліни. Під час репетиції практикує метод Вірського, який полягає у тому, що ансамбль танцює без музики. “Це перевірка так званого внутрішнього ритму. Уявіть, наскільки злагоджено повинен працювати колектив, щоб відчувати ритм, як єдиний організм!” – ділиться досвідом хореограф.

Фаховий рівень артистів Національного ансамблю танцю України імені П. Вірського дуже високий, але до 2002 р. оцінювала його держава мізерними зарплатами. То ж не дивно, що з 1991 р. багато талановитих танцівників залишались після гастролей за кордоном. За період з 1991 до 2002 рр. ансамбль покинуло 137 здібних виконавців. Занепокоєний такою тенденцією, передбачливий художній керівник зрозумів, що потрібно при колективі організувати хореографічну школу. Так, у 1991 р. розпочала свою діяльність створена М.М. Вантухом дитяча хореографічна школа, де навчається понад 200 обдарованих дітей. Директором школи є дружина Мирослава Михайловича, народна артистка України В.В. Вантух. Валентина Володимирівна – вихованка М.М. Вантуха, танцювала в “Юності”. За 15 років педагогічний колектив школи, до складу якого входять народні, заслужені артисти України, під керівництвом В.В. Вантух домогся значних успіхів. Учні школи стали переможцями багатьох престижних міжнародних фестивалів з народної дитячої хореографії, взяли участь у багатьох концертах як в Україні, так і далеко за її межами, разом з ансамблем побували на гастролях у Німеччині, Данії, Іспанії, Франції, Португалії, Італії, Австрії, Люксембурзі і багатьох інших країнах світу.

Закінчивши восьмирічну школу, юнаки та дівчата також за конкурсом вступають до студії (створеної Вірським у 1962 р.), де навчаються ще 2 роки, отже, загалом процес підготовки артиста ансамблю триває 12 років. І коли вони ще три-чотири роки, тоді стають танцівниками високого класу. До слова, у світі немає жодного аналогу, щоб ансамбль мав триступінчасту освіту в надрах свого колективу. Виняток – Національний ансамбль танцю України ім. П. Вірського, де артистів готують безпосередньо в своїх стінах. Система трьохступеневої освіти з 6-тирічного віку (школа-студія-ансамбль) дає такий рівень танцювальної культури, який важко опанувати де-небудь артистові-професіоналу.

Варто зазначити, що крилата фраза П.П. Вірського “Танцюй характер героя, а не хореографічний малюнок” стала одним із основних принципів творчості М.М. Вантуха. І цьому він навчає своїх вихованців. Саме тому своєрідна манера виконання танцівників ансамблю завжди витончена, особлива увага приділяється саме артистизму.

Дуже пам’ятною є для Мирослава Михайловича зустріч із відомим балетмейстером Ігорем Мойсеєвим. Ансамбль танцю ім. Вірського працював свій

концерт у залі імені Чайковського. Концерт пройшов з величезним успіхом. Був у залі і знаменитий Мойсеев. Після концерту Ігор Олександрович підійшов до Вантуха зі словами: “Знаєш, если бы Паша жил (маючи на увазі Павла Вірського), сказав бы тебе “спасибо” – его дело находится в надежных руках!” І. Мойсеев зауважив, що М. Вантух зберіг колорит П. Вірського, що його кращі номери залишилися в програмі. “Нові намагаюся ставити “під Вірського”, що дуже важко. Раніше для цього приходилось наступати на горло власній пісні. Правда, тепер інакше працювати не можу: стиль Вірського у мене вже в крові”, – зізнається Мирослав Михайлович [9].

“Вірський ніколи пасивно не копіював народний танець, хоча досконало знав його невичерпні багатства. З українського танцювального фольклору, що завжди був животворним джерелом творчості балетмейстера, він черпав лише окремі рухи й композиції, лише так звану коротку танцювальну тему, тобто своєрідну пластичну мелодію і, відштовхуючись від цього, створював широке і вражаюче хореографічне полотно, неперевершену і самобутню симфонію національного танцю”, — згадує М. Вантух [5]. Але ці слова можна, без сумніву, спроектувати і на характеристику творчості й самого Вантуха, бо він перейняв основні принципи творчості Вірського і сьогодні самовіддано працює на процвітання українського мистецтва і на благо українського народу.

“Мирослав Вантух вистояв, переміг усіх недругів своїм сильним масштабним талантом – зберіг Вірського і творить нове національне мистецтво”, – таку високу оцінку діяльності М. Вантуха дає О. Мельник [7].

Слід зауважити, що заслуга М. Вантуха не лише в тому, що він відновив велику частину творчої спадщини П. Вірського, а й у тому, що створив нові хореографічні твори, які слугують зразком для наслідування. За своє творче життя М. Вантух створив і поставив майже 40 різних за тематикою хореографічних композицій, сюїт, танців, картин, багато з яких сьогодні складають золотий фонд української хореографії.

Сьогодні в ансамблі всього налічується понад 170 чоловік. Більше 110 – артисти балету, 30 музикантів, всі інші – обслуга, адміністрація. Та якщо додати хореографічну школу і студію, то вийде 450 чоловік.

На жаль, Національний ансамбль танцю дуже мало гастролює Україною, а переважно за кордоном, причому в найпрестижніших залах, при елітарній публіці, тоді як наші співвітчизники не мають змоги потішити себе цим неперевершеним мистецтвом. Схвальні рецензії на виступи ансамблю виходять у найбільших газетах світу. Але через це і виникає проблема, яка дуже хвилює Мирослава Михайловича: артистів, яких він готує по 15 років, зманюють за кордон. Причина – вища, ніж в Україні, заробітна плата. Тому, борючись із цим, М.М. Вантух домогся, що з вересня 2004 р. зарплати артистів Національного колективу істотно підвищили, тож сподівається митець, відтік кадрів зменшиться. І про ветеранів ансамблю уважний керівник не забуває: за ініціативи творчого колективу і особистого сприяння М.М. Вантуха був створений Фонд ім. П. Вірського на підтримку пенсіонерів, які працювали колись у знаменитому ансамблі. Та не всі можновладці підтримали цей проект, і тепер балетмейстерові доводиться особисто допомагати ветеранам, які звертаються до нього за допомогою.

М. Вантух впродовж багатьох років очолює Національну хореографічну спілку України. Систематично проводить Всеукраїнський конкурс ім. П. Вірського, метою

якого є збереження та розвиток українського народного-сценічного танцювального мистецтва і відкриття нових талантів серед української молоді.

Отже, без сумніву, М. Вантух – не лише талановитий балетмейстер із величезним творчим доробком і надзвичайно вагомими заслугами перед Україною. Він є істинним продовжувачем справи П. Вірського, адже зумів зберегти спадщину геніального балетмейстера, його неповторний хореографічний почерк у репертуарі найкращого у світі танцювального ансамблю, і разом з тим, зміг запропонувати нові форми хореографічного вирішення, викликані вимогою сучасності. Йому треба подякувати, перш за все, за збережені традиції П. Вірського, розвиток національної хореографії, за ансамбль, яким він опікується, за виховання підростаючого покоління, існування якого свідчить про те, що українське хореографічне мистецтво має гідне майбутнє.

Сьогодні Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського – найкращий у світі. А найголовніше – він ідентифікує українців, як талановиту, духовно багату націю. Наше завдання – зберегти його самобутність. Бо разом з цим збережемо ті традиції й унікальні творчі винаходи, які передав усьому хореографічному світу П. Вірський.

Література:

1. Жиліна Л. Л. Соняшник – символ України / Л. Л. Жиліна // Демократична Україна. – 2004.
2. Шевченко Т. Сальвадор Далі був на наших концертах / Т. Шевченко // Експрес. – 2005. — № 19.
3. Медина І. Гопак вчора, сьогодні... А завтра? / І. Медина, О. Парадізова // Київський вестник. — 2004.
4. Головлева Г. Танцюючий в красоте / Г. Головлева // Киевские Ведомости. — 2004.
5. Матеріали науково-практичної конференції, 28 лют. 2002 р., Київ. — К. : Стилос, 2002. — 101 с.
6. Заєць В. Дух України / В. Заєць // Культура і життя. — 2004. — № 3.
7. Мельник О. Масштабний талант Мирослава Вантуха / О. Мельник // Українська газета. — 2002. — №18.
8. Павелчак В. Ансамбль Вірського знову в Чикаго / В. Павелчак // Час і Події. — 2004.
9. Лисниченко І. 18 январа художественний керівник Національного ансамбля танца Украины имени Павла Вирского отметил свое 65-летие / І. Лисниченко // Факты. — 2004.
10. Поліщук Т. Ансамбль №1 / Т. Поліщук // День. — 2005. — № 34.
11. Довідково-біографічне видання "Галичина". — К., 2004. Т. 1 : Ільєва Г. Мирослав Вантух. — 2004. — С. 60–61.
12. Академія мистецтв України : інформаційний довідник / [П. Безгін та ін.]. — К., 2004. — С. 50–51.
13. Кісельгоф Г. // THE NEW YORK TIMES. — 2004.
14. Литвиненко В. А. Зразки народної хореографії: Підручник. / В. А. Литвиненко – К. : Альтерпрес, 2007. – 468 с.